

"معرفی شاهنامه ترکی"
میرزه رسول اسماعیلزاده

باخیش: ایشیق سونمز

معرفی شاهنامه ترکی

میرزه رسول اسماعیلزاده بو مقاله نی مصرده سید شریف آدلی ذاتین فارسچا شاهنامه اثریندن تورکچه یه چنوبردیگی الیازمالاری اوزره یازمیش. میرزه رسول اسماعیلزاده یازسی نین داوامیندا آنلاتدیغینا گۆره، او 1396-ینجی ایل موسکویا ائتدیگی سفر اساسیندا بو اثری اورادا ایرانشناسلیق بؤلومونده اله گتیرمیش.

شاهنامه و شاهنامه اوزره یازلمیش کتاب و مقاله لری نظردن کئچیردیکده میرزه رسول اسماعیلزاده نین تورکچه شاهنامه اوزره یازدیغی مقاله دفته لاییق گؤرونر. مقاله نی اوخورکن، کتابین چاپا حاضیرلانماسی آنلاشیلار. بیر تانیتم و معرفی اولسون دئییه یازلمیش مقاله نی اوخوجولار اوچون، بیر داها بیرلیکده گؤزدن کئچیرمک ایستردیم.

مقاله نین قاینالار بؤلومونه باخدیقدا مؤلیف مختلف فارسچی قاینالاری، او جمله-دن محمد علی اسلامی ندوشن¹، علیرضا ازغندی²، تقی رستم وندی³ و جلال خالقی مطلق⁴ آدلی مؤلیفلرین کتابلارینی گؤزدن کئچیررکن اونلارین تأثیر داییره سینه دوشمگه رک بیر ناقد کیمی اونلارا دا ناقد گؤزو ایله توخونماغا چالیشمیش، اوخوبوروق:

"ستاره بخت شاهنامه زمانی مکدر گردید که ناقلان و مبلغان و مشتاقان این اثر و بعضا صاحبان برخی افکار ملیگرایی و شعوبیگری آن را از ماهیت داستانی و پند و اندرز و حکمی درآورده بعنوان یک منبع تاریخی و کتاب دستور المله به منظور فخر فروشی و عصیت قومی و قلع و قمع دیگر ملل و ادیان موردتوجه قراردادند و مصادره به مطلوب کردند. این تغییر رویکرد و نگرش ازسویی واکنش دینداران را برانگیخت و از سویی دیگر آغاز نوعی رجزخوانی بود در مقابل سایر ملل و نحل که بالطبع انگیزه های مقابله به مثل را در طرف مقابل ایجاد کرد و یوم سعد فردوسی را به روز نحس فردوسی مبدل ساخت و از قضا اسکنجبین صفرا فزود. یعنی طبق برنامه شعوبیه گران شاهنامه به جای این که مؤید برتری نژاد خاصی عرض اندام کند، سبب نفرت سایر ملل نسبت به شاهنامه و هم به نژاد خاص آریایی شد"⁵.

میرزه رسول اسماعیلزاده بیر یاندان ابولقاسم فردوسی نین یازدیغی اثری فولکوریک بیر اثر قلمه آلاراق بعضی فارسچی سیاستچیلرین بو کتابدان فارس شعوبیه چیلیگی دوغرولتوسندا فایدالانماغا چالیشدیقلاری اوزره بیلگی وئر، اوخوبوروق،-:

"در برخی موارد شعوبی گران و نژادپرستان چنان دور شاهنامه حلقه زدند و داستانهای آن را جدی تصور کرده به طبل خشونت کوبیدند و اندیشه شوونیستی را رواج بخشیدند که به غیر از خود به کسی در میدان هنر و رزم توجهی نکردند و فقط خود را میدیدند و بس. آنان تصور کردند که گویا فردوسی برای ترمیم آن زخم کهنه ی تاریخی و جبران شکست فادسیه و برای احیای عظمت و حشمت نژاد آریایی موهوم اقدام به آفرینش این اثر نموده است تا با تزریق روح ناسیونالیستی به لشکر شکستخورده رستم مجدداً تخت و کیانی را از دست به تصور آنان بیگانگان بستاند و از یوغ عرب و ترک خود را رهایی بخشد. این جریان شعوبی گری تا آنجا پیش رفتند که ابیات:

ز شیر شتر خوردن و سوسمار عرب را بهجایی رسیدست کار
که تاج کیانی کند آرزو تفو بر تو ای چرخ گردون تفو

1 محمدعلی اسلامی ندوشن، ایران و جهان از نگاه شاهنامه، تهران 1390. زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه، تهران 1390

2 علیرضا ازغندی، نقش شاهنامه در تکوین هویت، تهران 1392.

3 اندیشه ایرانشهری در عصر اسلامی، تهران 1392

4 جلال خالقی مطلق، نشست عصری با شاهنامه در دانشگاه تهران: ایران بوم، سه شنبه 10.01.1389

که سخن می گویند، زبان فارسی زبان ملیت آنها و زبان فرهنگ آنهاست]" <http://www.iranboom.ir/hakime-tos/shahnameh/357-asri-ba-shahnameh.html> : "مردم ایران به هر زبانی

5 رسول اسماعیلزاده دوزال، شاهنامه فردوسی و نخستین ترجمه ترکی آن، PDF ص. 4.

به عنوان سرلوحه قیام و خیزش قرار داده شد و با بزرگنمایی مرثیه سیاوش و زنده کردن کین افراسیاب، سعادت‌مندی را در قلع و قمع عرب باختری و ترک خاوری دیدند⁶.

- باشقا یاندان فردوسی اثریندن تأثیر آلمیش آذربایجانلی شاعیرلرین قادینلارا منفی باخیشلارینی نقد و تنقید آتیشینا توتار. اوخویوروق:
از فیلسوفان و علمای بزرگ معاصر و از شعرای برجسته ایران و آذربایجان حکیم هیدجی نیز تحت تأثیر فردوسی میگوید:

که بد مهر باشند و پیمان گسل جوان مرد این بند از پای کند از اینان بیایست بودن کنار به یزدان همی برد باید پناه	به مهر زنان برمبندید دل زن است آن که شد مرد را پابند زنان را فریب و فسونست کار ازین دیوساران و بدکیش و راه در جای دیگر میگوید: قوی ایته گؤزدن بو حیاسیزلاری گر کیشیسن عورته وئرمه گؤگول ایشلری بیر یئرلی ستمدور جفا گئت بولارین آت اتگیندن داشین وارد اولوبدور کی، گرکمز کیشی
---	--

او با استناد به فردوسی زن را بدتر از اژدها می داند:

جهان پاک ازین هر دو ناپاک به نشاید همی راستی را نهفت گمانم زن از اژدها بدتر است ز دست زنان نتوان شد رها ⁷ .	زن و اژدها هر دو در خاک به به جان خودم این سخن راست گفت مپندار این یک چه آن دیگر است رهائی توان جستن از اژدها
---	--

مؤلیف فردوسی نین حتی بو منفی باخیشلارینی بیله داستان دئییه تعدیل ائتمگه و اونو ادبی بیر اثر قلمه آماغا چالیشار، اوخویوروق:

"فردوسی اغلب این موارد را در قالب حکایت و قصه و داستان بیان کرده و خالق داستان و خواننده آن قطعاً با زبان داستان آشنایی دارند که مقصود را از لابلای صحنه های مبالغه آمیز و تصاویر هنری و خلاقیت‌های ذهنی و انتزاعی تفکیک و تمیز بخشند و انتقال پند و اندرز به آسانترین وجه از گوینده به شنونده میسر گردد. البته برخی هستند که بدون توجه به این ویژگی و شرایط داستانی مقصود را به حاشیه رانده و حاشیه را متن قرار میدهند که آن حرف دیگری است"⁸.

مؤلیف بیر سیرا شرق شناسلارین گؤروشلریندن یولاچیخاراق فردوسی نین ده ده قورقود داستانلاریندان فایدالاندیغینی ایرلی سورر، اوخویوروق:

"برخی مستشرقان همچون نولدکه و ولادمیر بارتولد با طرح نظر جدیدی در مقام مقایسه ی داستانهای دده قورقود و داستانهای شاهنامه معتقدند که فردوسی در سرودن برخی از داستانهایش از داستانهای فولکلوریک دده قورقود بهره برده است. به نظر این محققان و با طرح نظریه ی وحدت مفهومی و اشتراک ملل مختلفه در آفرینشهای ادبی و میراث فرهنگی و مدنی در مقام اثبات این امر هستند که مفاهیم و مقولات پند آمیز شاهنامه اختصاصاً به ایرانیان تعلق ندارد، بلکه این مفاهیم نتیجه ی همکاری و همپوشانی و تأثیرپذیری ملل از یکدیگر است"⁹.

اوسته مؤلیف نولدکه و ولادمیر بارتولد گؤروشلریندن یولاچیخاراق شاهنامه داستانلاری نین ده ده قورقود داستانلاری تأثیرینده یارانیدیقلارینی قلمه آلماسینا باخمایاراق، موضوع و سوژه باخیمیندان شاهنامه داستانلاری هیند و افغانستان آراسیندا یاشایان خالقلار آراسی یارانمیش داستانلارین نظمه

6 باخ اورادا، ص. 4 - 5.

7 باخ اورادا، ص. 9 - 10.

8 باخ اورادا، ص. 10.

9 باخ اورادا، ص. 12.

چكيدليگىنى اورتايا قوبار¹⁰. مۇليف اوسته اشاره ائتيديگى كيمي ابولقاسم فردوسى نين قاديئلارا منغى نظرى اولاركن، ده ده قورقود داستانلارينا قاديئلارا شخصيت وئريلر. قادين اري و حيات يولداشى اوچون جاندان كئچمگه و اولومو راحتليقلا قبول ائتمگه حاضير اولار¹¹. بولوت قاراچورلونون نظمه چكديگى ائردن اوخويوروق:

"سندن سونرا كيشى سئوسم
بير اود اولسون ياخشين منى
بير قورو بوش جاندا نه وار
عرشه بيلسين، كورسو بيلسين
دونيا بيلسين، عالم بيلسين
بو جانيم قورباندير سنه
دئيه خاتون يار بولوندا
بونو گورن عزرائيل
كؤنول وئرسم، اونلان ياتسام
ايلان اولسون شاخسین منى
قييماديلار سنه اونلار؟
يئر گؤي بونا تانيق اولسون
تانرى اؤزو تانيق اولسون
دونيا بونا تانيق اولسون
جان وئرمگه حاضيرلاشدى
جان آلماغا حاضيرلاشدى"¹²

ميرزه رسول اسماعيلزاده نين يازديغينا گؤره، مصرده حؤكمرانليق ائدن مملوك شاهى قانصوه غورى نين سفاريشى اساسيندا سيدشريف آدلى مۇليف بو اثرى فارسچادان توركچه يه چئويرميش. ميرزه رسول اسماعيلزاده 1396-ينچى ايل موسكو شهرينه ائتيديگى سفرده، اورادا ايرانشناسليق بؤلومونده تاجيك و ايرانشناس اولان ادريسوفلا تانيش اولماق شانسى ايله بو اثرين كوپيسينى اله گئيرميش¹³.

بو آرادا ميرزه رسول اسماعيلزاده ذات عاليه بو ادبى اثرى باشاريقلا چاپا حاضيرلاماغى، چاپ ائتديرمه سيني و اوخوجولارا تقديم ائتمگى اوچون، بول بول باشاريقلار ديلمك يئرلى سايبيلار.

ايشيق سؤنمز، 07.04.2021

¹⁰ ابولقاسم فردوسى، شاهنامه جلد سوم، چاپ كلكته 1829: چهار چيز شگفت كيد هندی صص. 1297 – 1299.؛ كيد هند را ص. 1300؛ راندن سكندر لشكر را بسوى فورهندی و نامه نوشتن بدو ص 304؛ پاسخ نامه سكندر از فور ص. 1305؛

آراستن سكندر لشكر را برزم فورهندی... ص. 1306؛ رفتن سكندر به زيارتخانه كعبه ص. 1310؛
¹¹ بولود قاراچورلو (سهند)، ده ده مين كتابى، استكهم، ناشر: دورنا و ترييون، چاپ 2001، ص. 39-67: دوخا قوجا

اوغلو و دلى دومراول.

¹² بولود قاراچورلو (سهند)، آدى كئچن اثر، ص. 64-65.

¹³ ميرزه رسول اسماعيلزاده، باخ اورادا، ص. 22.